

Edukacja na rzecz Zrównoważonego Rozwoju – siła napędowa Celów Zrównoważonego Rozwoju

W 2015 r. wszyscy członkowie Organizacji Narodów Zjednoczonych przyjęli *Agendę na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030*, obejmującą 17 celów zrównoważonego rozwoju. Nadrzędnym celem tej inicjatywy jest stworzenie solidnych podstaw podnoszących skuteczność wspólnych wysiłków na rzecz osiągnięcia „pokoju i dobrobytu dla ludzi i planety” (ONZ, 2025). Podstawowym czynnikiem niezbędnym do podjęcia działań na rzecz osiągnięcia tego celu, niezależnie od podmiotu, jest świadomość problemu i wiedza na temat kroków, które można podjąć, aby go rozwiązać. Warunek ten determinuje znaczenie działań uświadamiających i edukacyjnych podejmowanych na całym świecie, których celem jest przekazanie informacji na temat problemu i jego rozwiązań różnym podmiotom, które mogą przyczynić się do realizacji tego celu.

Aby osiągnąć sukces w realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju, konieczne jest nie tylko podjęcie działań przez rządy, instytucje i sektory przemysłowe mających na celu poprawę obecnej sytuacji, ale także uświadomienie jak największej grupie osób istniejących problemów, kształtowanie odpowiedniego sposobu myślenia oraz, co ważne, wyposażenie ich w niezbędną wiedzę i umiejętności, aby mogli wnieść znaczący wkład. Popularyzacja wartości i spełnienie wymogów opisanych powyżej przez jak największą grupę osób to główne dążenia i cele podejścia *Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju*. EZR została uznana zarówno za element Celu 4.7, jak i narzędzie umożliwiające jego osiągnięcie, a także realizację innych Celów Zrównoważonego Rozwoju. Druga Komisja Zgromadzenia Ogólnego

ONZ podczas swojej 7. Sesji opisała EZR jako „integralny element Celu Zrównoważonego Rozwoju dotyczącego wysokiej jakości edukacji i kluczowy czynnik umożliwiający osiągnięcie wszystkich innych Celów Zrównoważonego Rozwoju”, co dodatkowo wzmacnia jej znaczenie. Aby ułatwić zrozumienie, UNESCO definiuje EZR jako podejście dydaktyczne, które *„umożliwia uczniom podejmowanie świadomych decyzji i odpowiedzialnych działań na rzecz integralności środowiska, rentowności gospodarczej i sprawiedliwego społeczeństwa dla obecnych i przyszłych pokoleń (UNESCO, 2018)”*.

Historycznie pierwszym dokumentem oficjalnie uznającym ważną rolę edukacji w globalnych dążeniach do zrównoważonego rozwoju była Agenda 21. Był to plan działania opracowany przez Organizację Narodów Zjednoczonych i przyjęty przez 178 rządów krajowych podczas „Szczytu Ziemi” w Rio de Janeiro w 1992 r. (ICLEI, 2012). Dwadzieścia pięć lat później UNESCO przedstawiło jasne i uporządkowane wytyczne wspierające wdrażanie podejścia EZR w różnych scenariuszach i środowiskach.

Cele edukacyjne w zakresie Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju

Jak argumentują Wals i Lenglet, złożoność i wzajemne powiązania współczesnego świata stawiają specyficzne, wysokie wymagania przed jego mieszkańcami, którzy chcą wprowadzać zmiany i kształtować przyszłość. Ze względu na różnorodne, nieznane dotąd i złożone wyzwania, których nie da się rozwiązać poprzez proste realizowanie planu, osoby te muszą rozwinąć zestaw kompetencji umożliwiających im zrozumienie rzeczywistości, skuteczne poruszanie się w niej i wywieranie na nią wpływu. Umiejętności te wykraczają poza zwykłe dostosowanie się do obecnej sytuacji, a obejmują raczej rozpoznawanie podstawowych ram i systemów, które doprowadziły do powstania tej sytuacji, oraz aktywne poszukiwanie metod prowadzących do trwałej zmiany. Wyposażając jednostki w takie zdolności, EZR ma na celu zapewnienie im narzędzi do rozwiązania problemu u jego źródła, a nie tylko radzenia sobie z jego symptomami. Wals i Lenglet proponują określenie takich osób mianem „obywateli zrównoważonego rozwoju”. Wymienione poniżej kompetencje zostały uznane przez UNESCO za kluczowe umiejętności przekrojowe, które powinni posiadać obywatele zrównoważonego rozwoju (UNESCO, 2017; Wals & Lenglet, 2016).

Kompetencja samoświadomości - umiejętność zrozumienia roli jednostki w globalnym systemie i lokalnej społeczności oraz ciągłego dokonywania takich ocen. Obejmuje ona również umiejętność oceny i radzenia sobie z własnymi emocjami.

Kompetencja myślenia systemowego - umiejętność rozpoznawania i rozumienia zasad działania złożonych, powiązanych ze sobą systemów oraz tego, jak są one wdrażane w

różnych środowiskach i dziedzinach. Umiejętność ta opiera się również na radzeniu sobie z pewnym stopniem niepewności.

Kompetencja antycypacyjna - umiejętność przewidywania i rozumienia różnych scenariuszy przyszłości, wyników lub konsekwencji oraz oceny, czy są one pozytywne, czy negatywne. Obejmuje ona zrozumienie ich prawdopodobieństwa i umiejętność podejmowania działań zapobiegających negatywnym scenariuszom przyszłości. Umożliwia również tworzenie własnych wizji przyszłości.

Kompetencja krytycznego myślenia - umiejętność analizowania i refleksji nad obecnie stosowanymi praktykami, normami i powszechnie przyjętymi opiniami oraz oceniania ich w oparciu o własne przekonania i światopogląd, a także oceniania własnych działań.

Kompetencje strategiczne - umiejętność współpracy, skoncentrowana na opracowywaniu nowatorskich planów i ram mających na celu poprawę zrównoważonego rozwoju społeczeństwa zarówno na poziomie lokalnym, jak i globalnym.

Kompetencje w zakresie współpracy - umiejętność interakcji z innymi, skoncentrowana na różnych wartościach: uczeniu się; rozpoznawaniu i szanowaniu potrzeb, działań i przekonań innych; zdolności do nawiązywania relacji; rozumieniu i wyrażaniu wrażliwości; radzeniu sobie z problemami w grupie; wspieraniu podejścia opartego na współpracy i rozwiązywaniu problemów w sposób partycypacyjny.

Kompetencje normatywne - umiejętność rozumienia norm, wartości i przekonań, które kierują działaniami danej osoby, oraz negocjowania wartości, celów i zamierzeń związanych ze zrównoważonym rozwojem, zwłaszcza w sytuacjach niepewności, konfliktu interesów i niekompletnych danych.

Kompetencje w zakresie zintegrowanego rozwiązywania problemów - ogólna umiejętność stosowania różnych podejść do rozwiązywania problemów w trudnych, złożonych sytuacjach w celu opracowania integracyjnych, sprawiedliwych rozwiązań sprzyjających zrównoważonemu rozwojowi poprzez wykorzystanie wymienionych powyżej umiejętności.

Oprócz tych przekrojowych umiejętności, cele określone przez UNESCO obejmują konkretne kompetencje użyteczne w ramach realizacji poszczególnych Celów Zrównoważonego Rozwoju (UNESCO, 2017).

Wspólna droga ku przyszłości

W ostatnich latach główne ramy regulujące wdrażanie podejścia EZR na poziomie globalnym i krajowym zostały określone przez UNESCO w dokumencie „*Edukacja dla Zrównoważonego Rozwoju: Mapa Drogowa*”. Mapa drogowa określa kluczowe obszary i wyzwania, na których należy się skupić, i dzieli je na kilka priorytetowych dziedzin działania:

- **Postępy w zakresie polityki** - decydenci odpowiedzialni za politykę edukacyjną powinni skoncentrować swoje wysiłki na włączeniu EZR i jej zasad do różnych obszarów polityki edukacyjnej, zwłaszcza w odniesieniu do ram bezpośrednio związanych z osiągnięciem Celów Zrównoważonego Rozwoju.
- **Przekształcanie środowisk edukacyjnych** - konieczne jest pogłębienie zgodności systemów edukacyjnych z podejściem EZR, zarówno poprzez dostosowanie treści nauczania, jak i zasad, wartości oraz funkcjonowania samych placówek edukacyjnych. Ponadto ważne są również stworzenie środowiska umożliwiającego włączenie EZR do działalności całej placówki oraz zaangażowanie społeczności lokalnej.
- **Budowanie potencjału nauczycieli** - rola nauczycieli we wdrażaniu EZR jest kluczowa, dlatego powinni oni przejść szkolenia mające na celu poszerzenie ich kompetencji w tym zakresie, uzyskać możliwość uczestniczenia w programach wzajemnego uczenia się oraz stać się promotorami pozytywnych zmian.
- **Wzmacnianie pozycji i mobilizowanie młodzieży** - młodzież jest kluczowym elementem układanki, ponieważ to właśnie jej pokolenie będzie musiało zmierzyć się z konsekwencjami niezrównoważonego rozwoju. Ważne jest, aby młodzi ludzie stali się orędownikami włączania EZR do swoich środowisk edukacyjnych, zwłaszcza poprzez sieci społecznościowe.
- **Wspieranie działań na poziomie lokalnym** - zaangażowanie lokalnych podmiotów jest niezbędne do zwiększenia skuteczności działań związanych z Edukacją dla Zrównoważonego Rozwoju. Lokalne działania powinny być skoordynowane i stać się „laboratorium” EZR, tak aby sama społeczność mogła stać się motorem zmian (UNESCO, 2020).

Edukacja jest potężnym narzędziem kształtującym zarówno naszą teraźniejszość, jak i przyszłość. W dzisiejszych czasach niezwykle ważne jest prawidłowe wykorzystanie tego narzędzia – rozwijanie świadomości i zrozumienia złożoności systemowej otaczającego nas

świata oraz wyposażenie wszystkich w wiedzę i umiejętności niezbędne do tego, abyśmy stali się siłą napędową pozytywnych zmian.

Tylko dzięki współpracy i wspólnym wysiłkom możemy osiągnąć cele zrównoważonego rozwoju, a wdrożenie podejścia EZR na całym świecie jest pierwszym, fundamentalnym krokiem zwiększającym skuteczność wszystkich powiązanych działań w tym zakresie. Krokiem, który wszyscy powinniśmy wykonać.

Bibliografia

ICLEI, *FAQ: ICLEI, the United Nations, and Agenda 21*, 2012, <https://web.archive.org/web/20121212203307/http://www.iclei.org/about-iclei/faqs/faq-iclei-the-united-nations-and-agenda-21#what-is-agenda-21>

Leicht, A., Heiss, J., Won Jung Byun, *Issues and trends in education for sustainable development*, UNESCO, 2018, <https://doi.org/10.54675/YELO2332>, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000261445>

UNESCO, *Education for Sustainable Development: a Roadmap*, 2020, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374802>

UNESCO, *Education for Sustainable Development Goals. Learning Objectives*, 2017, <https://doi.org/10.54675/CGBA9153>, <https://www.unesco.org/en/articles/education-sustainable-development-goals-learning-objectives>

United Nations, *The 17 Goals*, 2025, <https://sdgs.un.org/goals>

Wals, E. J., Lenglet, F., *Sustainability citizens: collaborative and disruptive social learning*, May 2016, https://www.researchgate.net/publication/305330742_Sustainability_citizens_collaborative_and_disruptive_social_learning